

Chłoniak z komórek płaszczu

Jan Walewski

Definicja

Aktualna klasyfikacja Światowej Organizacji Zdrowia (WHO, *World Health Organization*) z 2008 roku definiuje chłoniaka z komórek płaszczu (MCL, *mantle cell lymphoma*) jako nowotwór wywodzący się z dojrzałych obwodowych limfocytów B, zbudowany z jednorodnych małych lub średnich komórek z nieregularnym jądrem, bez tworzenia ośrodków rozmnażania, naciekający strefę płaszczu wokół ośrodka rozmnażania.

Epidemiologia

Chłoniak z komórek płaszczu jest chorobą względnie rzadką, standaryzowany współczynnik zachorowań wynosi $2-3/10^5$, co stanowi 5–10% nowych zachorowań na chłoniaki nie-Hodgkina (NHL, *non Hodgkin lymphoma*). Występuje znaczna przewaga zachorowań u mężczyzn (M:K = 3–4:1), z medianą wieku w chwili rozpoznania wynoszącą 68 lat.

Etiopatogeneza

W ponad 95% przypadków występuje translokacja genu *CCND1* [t(11;14)(q13;q32)] prowadząca do nadekspresji cykliny D1. Konsekwencją translokacji jest ciągła produkcja cykliny D1, wpływająca na rozregulowanie cyklu komórkowego w fazie G1-S. Cyklina D1 poprzez wiązanie się z kinazami zależnymi od cyklin CDK4 i CDK6 powoduje fosforylację kompleksu *retinoblastoma 1* (RB1) i tym samym hamuje jego supresorową rolę, promując przejście komórki do fazy S cyklu komórkowego. Zakłócenie kontroli nad późną fazą G1 i przejście z fazy G1 do S wynika również ze zmniejszenia aktywności p27. Translokacja t(11;14) występuje też w około 20% przypadków szpiczaka plazmocytozy i części

przypadków śledzionowego chłoniaka strefy brzeżnej (SMZL, *splenic B-cell marginal zone lymphoma*), nie jest więc swoista dla MCL.

Chociaż zidentyfikowano niewielki (< 5%) odsetek przypadków MCL niewykazujących ekspresji cykliny D1 i bez translokacji (11;14) (cyklino-D1 negatywny MCL), to zarówno cechy morfologiczne, fenotypowe, jak i drugorzędowe zmiany genetyczne są identyczne jak w MCL wykazującym ekspresję cykliny D1. W przypadkach tych stwierdzano natomiast wysoką ekspresję cykliny D2 lub D3.

Mimo kluczowej roli cykliny D1 w patogenezie MCL, do rozwoju choroby niezbędne jest wystąpienie dodatkowych zmian genetycznych (*ATM*, *CDKN2A*, *TP53*, *MYC*, *SYK*, *BCL2*) wpływających na rozregulowanie mechanizmów naprawczych DNA oraz warunkujących przeżycie komórki między innymi przez szlak ARF-MDM2-p53. Dodatkowe niepomysłne znaczenie rokownicze mają liczne wtórne zmiany genetyczne, w szczególności dotyczące 3q (> 30% chorych) i 9q (> 20% chorych).

Obraz kliniczny

Choroba ma zwykle postać uogólnionego zajęcia węzłów chłonnych, często również śledziona, wątroby, szpiku i przewodu pokarmowego. Może mieć postać białaczkową z zajęciem śledziona i przypominać przewlekłą białaczkę limfocytową (CLL, *chronic lymphocytic leukemia*), SMZL lub chłoniaka grudkowego (FL, *follicular lymphoma*). U większości chorych w chwili rozpoznania stwierdza się III lub IV stopień zaawansowania według klasyfikacji Ann Arbor oraz umiejscowienia pozawęzłowe (80% chorych), głównie zajęcie szpiku. Wykrywalność komórek nowotworowych we krwi obwodowej zależy od czułości metody, w przypadku zastosowania cytometrii przepływowej wynosi ona około 90%. Stosunkowo często (25–60%) rozpoznawane jest zajęcie przewodu pokarmowego pod postacią licznych polipów jelita widocznych w badaniach endoskopowych, generalnie niewykonywanych w ramach wstępnej diagnostyki, z wyjątkiem sytuacji, gdy nakazują to objawy kliniczne lub podejrzenie niskiego stadium zaawansowania klinicznego. Zajęcie śledziona dotyczy około 50% chorych, w znacznie mniejszym odsetku pierścienia Waldeyera (w tym migdałka podniebiennego), wątroby, ślinianek przyusznych, skóry, płuc, piersi czy ośrodkowego układu nerwowego (OUN) lub gałki ocznej i oczodołu.

Przebieg choroby ma charakter nawrotowy. Charakterystyczną cechą tego nowotworu jest występowanie coraz krótszych okresów remisji po kolejnych — coraz mniej skutecznych — liniach leczenia. Ostatnio zidentyfikowano odmianę choroby o powolnym i skąpoobjawowym przebiegu (*indolent MCL*), występującą u około 15% chorych na MCL. Charakteryzuje się ona obrazem białaczkowym i zajęciem przewodu pokarmowego, zazwyczaj bez zmian węzłowych, nieobecnością ekspresji czynnika transkrypcyjnego SOX11, typowego dla postaci klasycznej MCL, i hipermutacją genu *IGHV*. Chorzy na tę odmianę MCL mogą nie wymagać leczenia przez dłuższy czas od rozpoznania, ale raczej przez kilka miesięcy niż lat. Przeżycie może wynosić 5–12 lat.

Kryteria rozpoznania

Rozpoznanie choroby powinno być ustalone na podstawie badania histopatologicznego i immunohistochemicznego materiału uzyskanego metodą biopsji wycinającej (węzeł chłonny lub tkanka pozawęzłowa). W przypadku zmian trudno dostępnych cytometria przepływowa

materiału uzyskanego metodą biopsji aspiracyjnej cienkoigłowej umożliwia ustalenie rozpoznania (często także cytometria krwi obwodowej lub szpiku). W każdym przypadku mogącym odpowiadać chłoniakowi rozpoznanie powinno być zweryfikowane przez doświadczonego hematopatologa. Zakres badań immunohistochemicznych wykonywanych w diagnostyce chłoniaków z komórek B powinien zawsze obejmować cyklinę D1. W przypadkach o nietypowym obrazie patomorfologicznym lub immunofenotypowym, z niejednoznacznym odczynem na cyklinę D1 lub o nietypowym obrazie klinicznym, należy wykonać badanie fluorescencyjnej hybrydyzacji *in situ* (FISH, *fluorescent in situ hybridization*) w interfazie w celu weryfikacji obecności translokacji t(11;14).

Immunofenotyp jest typowy dla dojrzałych komórek B (CD19+, CD20+, CD79a+), ale z koekspresją antygenów komórek T (CD5+) oraz BCL2 i cykliny D1. Inaczej niż w CLL, CD23 jest ujemny oraz nie ma typowych dla ośrodka rozmnażania: BCL-6 i CD10. Zdarzają się przypadki CD5- lub CD23+ (postacie śledzionowe). Rozstrzygające znaczenie w różnicowaniu ma wówczas badanie immunohistochemiczne ekspresji jądrowej cykliny D1 lub badanie FISH w kierunku t(11;14) (patrz rozdział *Klasyfikacja i kryteria diagnostyczne nowotworów układu chłonnego*).

Wyróżnia się następujące warianty morfologiczne MCL: 1) agresywne, w tym blastoidny i pleomorficzny; 2) indolentne, w tym drobnokomórkowy (przypominający SLL, *small lymphocytic lymphoma*) i typu strefy brzeżnej [podobny do MZL (*marginal zone lymphoma*)].

Różnicowanie

Diagnostyka patomorfologiczna jest trudna ze względu na częste podobieństwo obrazu MCL do CLL, MZL, FL, a nawet chłoniaka rozlanego z dużych komórek B (DLBCL, *diffuse large B-cell lymphoma*) oraz ograniczenia metody immunohistochemii w zakresie najważniejszych odczynów: CD5 i cykliny D1. Dlatego też w różnicowaniu bardzo pomaga wykonanie cytometrii przepływowej krwi, szpiku i/lub zawiesiny komórek z biopsji cienkoigłowej (patrz rozdział *Klasyfikacja i kryteria diagnostyczne nowotworów układu chłonnego*; ryc. 3A–3C).

Ocena stopnia zaawansowania

Po ustaleniu rozpoznania MCL konieczna jest diagnostyka stanu zaawansowania choroby i ewentualnie występowania schorzeń współistniejących, które mogą wpływać na postępowanie. Ustalenie stopnia zaawansowania według klasyfikacji Ann Arbor (patrz rozdział *Chłoniaki rozlane z dużych komórek B*; tab. 34) wymaga przede wszystkim wykonania badań tomografii komputerowej z kontrastem doustnym i dożylnym obejmujących szyję, klatkę piersiową, jamę brzuszną i miednicę, a także — w razie podejrzenia klinicznego — rezonansu magnetycznego OUN ze wzmocnieniem gadolinium. Badanie pozytonowej tomografii emisyjnej (PET, *positron emission tomography*) nie jest zalecane w rutynowej diagnostyce ze względu na stosunkowo niską czułość w MCL, mimo FDG-awidności, zwłaszcza postaci blastoidnych i umiejscowień węzłowych. Wychwyt ¹⁸FDFG przez ogniska MCL jest mniej przewidywalny niż w przypadkach DLBCL i FL. Jeżeli badanie PET ma być wykorzystane do oceny odpowiedzi na leczenie, którego celem jest uzyskanie całkowitej remisji (CR), wówczas powinno być zaplanowane badanie przed leczeniem dla potwierdzenia awidności i zarejestrowania zmian wyjściowych.

Badania laboratoryjne muszą uwzględniać rozmaz krwi obwodowej. W około 30% przypadków występuje limfocytoza i wówczas jest wskazana cytometria przepływową. Potwierdza ona rozpoznanie (lub w szczególnych przypadkach jest metodą diagnostyczną) oraz stanowi podstawę do ewentualnej oceny choroby resztkowej (MRD, *minimal residual disease*), o ile program leczenia zakładałby dążenie do uzyskania optymalnej odpowiedzi i eliminacji MRD.

Badania biochemiczne, poza konwencjonalnymi, powinny obejmować dehydrogenazę mleczanową (LDH, *lactate dehydrogenase*) ze względu na jej znaczenie rokownicze, oraz proteinogram, ponieważ zdarzają się przypadki paraproteinemii, która może być markerem aktywności choroby.

Należy wykonać biopsję szpiku do oceny histopatologicznej oraz aspirat do oceny morfologicznej i cytometrycznej. Punkcja łądźwiowa i badanie cytologiczne oraz cytometryczne płynu mózgowo-rdzeniowego są wskazane w przypadku klinicznego podejrzenia zajęcia OUN, a także mogą być rozważane w przypadku wariantu blastoidnego. Ze względu na dużą częstość zajęcia przewodu pokarmowego zazwyczaj w postaci mnogiej polipowatości chłoniakowej lub mikroskopowego zajęcia błony śluzowej, dochodzącą do ponad 90% przypadków badanych w tym kierunku, spotyka się zalecenia, aby panendoskopia była rutynowo stosowana w diagnostyce wstępnej MCL. Jednak wyniki tych badań rzadko zmieniają postępowanie, więc badania endoskopowe mogą być uzasadnione jedynie w przypadkach choroby ograniczonej w celu potwierdzenia stadium zaawansowania IA, w którym może być zastosowana radioterapia jako leczenie wyłączone.

W związku z powszechnym stosowaniem przeciwciała anti-CD20 w leczeniu MCL wskazane jest wykonanie wyjściowych badań wirusologicznych w kierunku wirusów wątrobowych B i C, a także ludzkiego wirusa niedoboru odporności (HIV, *human immunodeficiency virus*).

Zasadnicze znaczenie dla planowania leczenia ma określenie stanu sprawności, który determinuje możliwość tolerowania leczenia systemowego i ma znaczenie rokownicze. Stopień zaawansowania według Ann Arbor ma ograniczoną przydatność kliniczną, ponieważ w większości przypadków stwierdza się stopień IV lub III.

Czynniki rokownicze

Do niekorzystnych czynników rokowniczych zalicza się zaawansowany stan choroby (III–IV stopień wg Ann Arbor), występowanie zmiany masywnej i objawów systemowych, zły stan ogólny oraz morfologiczny wariant blastoidny MCL. Młodszy chorzy (< 65. rż.), u których nie występuje podwyższona aktywność LDH ani β_2 -mikroglobuliny, należą do grupy lepiej rokującej. Najsilniejszym biologicznym czynnikiem rokowniczym jest wielkość frakcji proliferacyjnej w tkance chłoniaka (odsetek komórek Ki67+). Większość chorych, u których wskaźnik proliferacji przekracza 40%, umiera w ciągu około roku.

Opierając się na dobrze scharakteryzowanej grupie 455 chorych leczonych w ramach 3 prospektywnych badań kontrolowanych *German Low Grade Lymphoma Study Group* (GLSG) i *European MCL Network* (EMCLN), ustalono 4 niezależne czynniki rokownicze:

- wiek;
- stan sprawności według skali *Eastern Cooperative Oncology Group* (ECOG);
- aktywność LDH w surowicy;
- liczba leukocytów (WBC, *white blood cell*) we krwi obwodowej.

Na ich podstawie opracowano wzór wskaźnika rokowniczego dla chorych na MCL (MIPI, *Mantle Cell Lymphoma International Prognostic Index*), pozwalający wyodrębnić 3 znaczące

Tabela 33. Uproszczony wskaźnik MIPI (*simplified Mantle Cell Lymphoma International Prognostic Index*)

Punktacja	Wiek	ECOG PS	LDH/ULN (jm./l)	WBC (g/l)
0	< 50	0–1	< 0,67	< 6,7
1	50–59	–	0,67–0,99	6,7–9,999
2	60–69	2–4	1,0–1,49	10,0–14,999
3	≥ 70	–	≥ 1,5	≥ 15,0

Suma punktów: 0–3: niskie ryzyko; 4–5: średnie ryzyko; 6–11: wysokie ryzyko
 ECOG — *Eastern Cooperative Oncology Group*; PS — stopień sprawności według ECOG; LDH/ULN — iloraz wartości aktywności dehydrogenazy mleczanowej i jej górnej granicy normy; WBC — liczba leukocytów

klinicznie grupy ryzyka. Wartość tego wskaźnika można obliczyć, korzystając z kalkulatora dostępnego pod adresem http://www.european-mcl.net/en/clinical_mipi.php. Skategoryzowaną wersję uproszczoną przedstawiono w tabeli 33.

Leczenie

Charakterystyczną cechą kliniczną MCL jest początkowa podatność na chemioterapię wielolekową z zastosowaniem rytuksymabu lub bez niego, ale nieuchronnie występują nawroty, zwykle w okresie 1–2 lat, i wtórna oporność na leczenie. Niezależnie od różnic w przypadkach odmian skrajnych — indolentnej i blastoidnej — przebieg kliniczny MCL, zwłaszcza u osób starszych, jest bardzo zróżnicowany i wymaga zazwyczaj podejścia zindywidualizowanego, odpowiednio do szczególnych cech klinicznych związanych z umiejscowieniem choroby i jej dynamiką oraz stanem biologicznym i obciążeniem chorobami współistniejącymi.

Opcją priorytetową leczenia jest włączanie chorych do kontrolowanych badań klinicznych. W rzadkich przypadkach choroby ograniczonej [CS (*clinical stage*) I] właściwym postępowaniem prowadzącym do długotrwałych remisji może być napromienianie zajętej okolicy. Nieliczne doniesienia retrospektywne z analizą podgrup uwzględniającą zastosowanie radioterapii, chemioterapii lub leczenia skojarzonego sugerują, że częstość odpowiedzi i czas ich trwania są wielokrotnie dłuższe u osób, u których zastosowano radioterapię. Możliwość zastosowania radioterapii jako leczenia wyłącznego implikuje przeprowadzenie pełnej diagnostyki stanu zaawansowania choroby, obejmującej w szczególności biopsję szpiku i badania endoskopowe przewodu pokarmowego.

W przypadkach choroby zaawansowanej (CS I i obecność zmiany masywnej o wymiarze > 7 cm, CS II–IV) wybór metody leczenia systemowego zależy od możliwości tolerowania przez chorego intensywnej chemioterapii, wynikających z wieku, stanu sprawności i współwystępowania innych schorzeń. U chorych poniżej 65. roku życia w dobrym stanie sprawności [PS (*performance status*) 0–1], bez poważnych schorzeń współistniejących, optymalnym postępowaniem jest indukcja remisji z zastosowaniem immunochemioterapii zawierającej między innymi rytuksymab i duże dawki cytarabiny, a następnie konsolidacja za pomocą chemio- lub chemioradioterapii mieloablacyjnej i autologiczne przeszczepienie krwiotwórczych komórek macierzystych (auto-HSCT, *autologous hematopoietic stem cell transplantation*).

Randomizowane badanie kliniczne EMCLN, w którym porównano indukcję remisji za pomocą 6 cykli R-CHOP (rytuksymab, cyklofosfamid, doksorubicyna, winkrystyna, prednizon)

podawanych co 21 dni wraz z konsolidacją napromienianiem całego ciała (TBI, *total body irradiation*) 12 Gy, cyklofosfamidem (60 mg/kg × 2) i auto-HSCT z indukcją remisji za pomocą naprzemiennych 3 cykli R-CHOP/R-DHAP (rytuksymab, deksametazon, cytarabina, cisplatyna) i konsolidacją TBI 10 Gy, cytarabiną (1,5 g/m² × 4), melfalanem (140 mg/m²) i auto-HSCT, wykazało po upływie 51 miesięcy mediany czasu obserwacji chorych, że schemat leczenia zawierający cytarabinę w dużych dawkach jest bardziej skuteczny pod względem częstości CR (36% vs. 25%, p = 0,012), mediany czasu trwania remisji (84 vs. 49 miesięcy, p = 0,0001) i czasu przeżycia całkowitego (mediana nieosiągnięta vs. 82 miesiące, p = 0,045). Schemat zawierający cytarabinę był bardziej toksyczny dla szpiku (małopłytkowość III–IV stopnia, 74% vs. 10%) i nerek (wzrost kreatyniny: 44% vs. 10%). Śmiertelność zależna od procedury wyniosła 4% w obu ramionach badania.

Wysoce aktywnym schematem w tej grupie chorych jest również R-Hyper-CVAD (cyklofosfamid, doksorubicyna, winkrystyna, deksametazon)/MA (metotretksat, cytarabina), ale wyniki uzyskiwane w różnych ośrodkach nie są powtarzalne (czas trwania remisji), a toksyczność leczenia jest wysoka (wtórne zespoły mielodysplastyczne/ostre białaczki szpikowe u 5% chorych).

Stosowanie rytuksymabu wraz z chemioterapią w indukcji remisji powinno być postępowaniem standardowym, mimo że MCL nie jest wymieniony we wskazaniach charakterystyki produktu leczniczego, ponieważ zastosowanie tego przeciwciała wiąże się ze znamienym statystycznie i istotnym klinicznie wzrostem częstości remisji, czasu jej trwania oraz czasu przeżycia całkowitego, co wynika z badania randomizowanego i metaanaliz. Leczenie podtrzymujące u chorych na MCL po auto-HSCT nie jest zalecane.

U chorych powyżej 65. roku życia w dobrym stanie sprawności (PS 0–1), bez przeciwwskazań do stosowania doksorubicyny, optymalnym postępowaniem jest indukcja remisji z zastosowaniem konwencjonalnej immunochemioterapii (R-CHOP) i leczenie podtrzymujące rytuksymabem. Podstawę tego zalecenia stanowią wyniki randomizowanego badania klinicznego EMCLN, w którym porównano skuteczność indukcji remisji (częstość odpowiedzi) z zastosowaniem R-CHOP × 8 co 21 dni lub R-FC (rytuksymab, fludarabina, cyklofosfamid) × 6 co 28 dni (pierwsza randomizacja) i leczenie podtrzymujące (czas trwania remisji) z zastosowaniem interferonu α (IFN-α 3 × 3 MIU w tygodniu) lub pegylowanego IFN-α (1 μg/kg 1 × w tygodniu), lub rytuksymabu 375 mg/m² co 2 miesiące (druga randomizacja). U chorych otrzymujących R-CHOP częstość niepowodzeń leczenia była znamienne mniejsza, a czas przeżycia dłuższy niż u chorych otrzymujących R-FC (4-letnie przeżycie, odpowiednio, 62% i 47%, p = 0,005). Czas trwania remisji był znamienne dłuższy u chorych otrzymujących leczenie podtrzymujące rytuksymabem niż IFN-α. Po 4 latach 58% chorych leczonych rytuksymabem i 29% leczonych IFN-α było w remisji. W grupie chorych, którzy uzyskali odpowiedź na indukcję programem R-CHOP, leczenie podtrzymujące rytuksymabem znamienne wydłużyło przeżycie w porównaniu z leczeniem interferonem (4-letnie przeżycie, odpowiednio, 87% i 63%, p = 0,005). Więcej chorych leczonych R-FC zmarło w pierwszej remisji (10% vs. 4%). W grupie R-FC było także więcej zgonów z powodu zakażeń i innych nowotworów niż w grupie R-CHOP.

Alternatywnym programem immunochemioterapii indukującej remisję u chorych powyżej 60. roku życia, zwłaszcza obciążonych schorzeniami serca lub w gorszym stanie sprawności (PS > 1), może być schemat B-R (rytuksymab 375 mg/m² dzień 1. co 28 dni w połączeniu z bendamustyną 90 mg/m² dni 1. i 2.). Dane wynikające z ostatnio aktualizowanego badania randomizowanego StiL NHL1, porównującego programy R-CHOP i B-R (bendamustyna

i rytuksymab) u chorych na chłoniaki indolentne, w tym 93 chorych na MCL, sugerują, że schemat dwulekowy może być bardziej skuteczny i mniej toksyczny niż R-CHOP u starszych chorych. Po blisko 4 latach obserwacji (mediana) 514 chorych włączonych do badania czas wolny od progresji (PFS, *progression free survival*) w grupie leczonej R-CHOP i B-R wyniósł, odpowiednio, 31,2% i 69,5%, natomiast u chorych na MCL — 22,1% i 35,4%. U chorych leczonych R-CHOP częściej niż u chorych otrzymujących B-R występowały zakażenia, zapalenie śluzówek i neuropatia. Czas przeżycia całkowitego nie różnił się istotnie między grupami. U pacjentów poważnie obciążonych chorobami współistniejącymi opcję terapeutyczną może stanowić R-CVP (rytuksymab, cyklofosfamid, winkrystyna, prednizon), rytuksymab w skojarzeniu z chlorambucilem lub w monoterapii.

Leczenie chorych na MCL w pierwszym i kolejnych nawrotach ma w zasadzie znaczenie paliatywne. O ile pacjent nie jest kandydatem do auto- lub allo-HSCT, co w wieku powyżej 65 lat jest regułą, mediana przeżycia nie przekracza w takiej sytuacji 2 lat, zatem wybór leczenia powinien w głównej mierze uwzględniać zapewnienie najlepszej możliwej jakości życia jako celu terapeutycznego, a nie dążenie do maksymalnej odpowiedzi terapeutycznej. W przypadkach progresji choroby w trakcie leczenia pierwszej linii oraz nawrotu stosuje się programy chemioterapii lub immunochemioterapii zawierające inne leki niż w leczeniu początkowym: DHAP, ESHAP (etopozyd, metylprednizolon, cytarabina, cisplatyna), Hyper-CVAD, bendamustynę lub nukleozydy purynowe (FC, fludarabina, kladrybina). Nowymi lekami o udokumentowanej aktywności u chorych na MCL są także: bortezomib, temsirolimus (inhibitor szlaku mTOR) i lenalidomid. U osób w dobrym stanie sprawności i w wieku poniżej 65 lat może być rozważana konsolidacja auto-HSCT, o ile nie była wykonana uprzednio. W przypadku nawrotu po auto-HSCT opcją terapeutyczną może być allo-HSCT.

Przy kolejnym nawrocie (drugim i następnym) należy rozważyć celowość kontynuowania chemioterapii ze względu na znikome prawdopodobieństwo uzyskania dłuższej poprawy przy nieuchronnym nasileniu toksyczności takiego leczenia. Nie należy przeoczyć momentu w przebiegu choroby, poza którym chemioterapia jedynie pogarsza jakość życia i optymalnym postępowaniem jest łagodzenie dolegliwości bez stosowania cytostatyków.

Rokowanie

Rokowanie w przypadku MCL jest poważne i chorobę uważa się za nieuleczalną ze względu na brak *plateau* krzywych przeżycia w większości publikowanych badań. Prawdopodobieństwo przeżycia w wysokim stopniu zależy od kategorii ryzyka według MIPI. Projektowane 3-letnie przeżycie wynosi w przypadku wysokiego ryzyka około 40%, pośredniego 70% i niskiego 90%. Czas przeżycia chorych jest również bardzo zróżnicowany ze względu na zależnych od obrazu klinicznego w konkretnym przypadku oraz od rodzaju leczenia, a mediana przeżycia zawiera się w przedziale 3–7 lat.

Zalecane piśmiennictwo

- Dreyling M., Thieblemont C., Gallamini A. i wsp. ESMO Consensus conferences: guidelines on malignant lymphoma. Part 2: marginal zone lymphoma, mantle cell lymphoma, peripheral T-cell lymphoma. *Ann. Oncol.* 2013; 24: 857–877.
- Fernández V., Salameró O., Espinet B. i wsp. Genomic and gene expression profiling defines indolent forms of mantle cell lymphoma. *Cancer Res.* 2010; 70: 1408–1418.

- Ghielmini M., Schmitz S.H., Cogliatti S. i wsp. Effect of single-agent rituximab given at the standard schedule or as prolonged treatment in patients with mantle cell lymphoma: a study of the Swiss Group for Clinical Cancer Research (SAKK). *J. Clin. Oncol.* 2005; 23: 705–711.
- Goy A., Bernstein S.H., Kahl B.S. i wsp. Bortezomib in patients with relapsed or refractory mantle cell lymphoma: updated time-to-event analyses of the multicenter phase 2 PINNACLE study. *Ann. Oncol.* 2009; 20: 520–525.
- Griffiths R., Mikhael J., Gleeson M., Danese M., Dreyling M. Addition of rituximab to chemotherapy alone as first-line therapy improves overall survival in elderly patients with mantle cell lymphoma. *Blood* 2011; 118: 4808–4816.
- Hermine O., Hoster E., Walewski J. i wsp. Alternating Courses of 3x CHOP and 3x DHAP Plus Rituximab Followed by a High Dose ARA-C Containing Myeloablative Regimen and Autologous Stem Cell Transplantation (ASCT) Increases Overall Survival When Compared to 6 Courses of CHOP Plus Rituximab Followed by Myeloablative Radiochemotherapy and ASCT in Mantle Cell Lymphoma: Final Analysis of the MCL Younger Trial of the European Mantle Cell Lymphoma Network (MCL net). *Blood (ASH Annual Meeting Abstracts)* 2012; 120: abstrakt 151.
- Hess G., Herbrecht R., Romaguera J. i wsp. Phase III study to evaluate temsirolimus compared with investigator's choice therapy for the treatment of relapsed or refractory mantle cel lymphoma. *J. Clin. Oncol.* 2009; 27: 3822–3829.
- Hoster E., Dreyling M., Klapper W. i wsp. A new prognostic index (MIPI) for patients with advanced-stage mantle cell lymphoma. *Blood* 2008; 111: 558–565.
- Kluin-Nelemans H.C., Hoster E., Hermine O. i wsp. Treatment of older patients with mantle-cell lymphoma. *N. Eng. J. Med.* 2012; 367: 520–531.
- McKay P., Leach M., Jackson R., Cook G., Rule S. Guidelines for the investigation and management of mantle cell lymphoma. *Br. J. Haematol.* 2012; 159: 405–426.
- Pérez-Galán P., Dreyling M., Wiestner A. Mantle cell lymphoma: biology, pathogenesis, and the molecular basis of treatment in the genomic era. *Blood* 2011; 117: 26–38.
- Prochorec-Sobieszek M. Pułapki w diagnostyce chłoniaków z komórek B. *Hematologia* 2010; 4: 271–279.
- Romaguera J., Fayad L.E., Feng L. i wsp. Ten-year follow-up after intense chemoimmunotherapy with Rituximab-HyperCVAD alternating with Rituximab-high dose methotrexate/cytarabine (R-MA) and without stem cell transplantation in patients with untreated aggressive mantle cell lymphoma. *Br. J. Haematol.* 2010; 150: 200–208.
- Sachanas S., Pangalis G.A., Vassilakopoulos T.P. i wsp. Combination of rituximab with chlorambucil as first line treatment in patients with mantle cell lymphoma: a highly effective regimen. *Leukaemia & Lymphoma* 2011; 52: 387–393.
- Schulz H., Bohlius J.F., Trelle S. i wsp. Immunochemotherapy with rituximab and overall survival in patients with indolent or mantle cell lymphoma: a systematic review and meta-analysis. *J. Nat. Cancer Inst.* 2007; 99: 706–714.
- Spurgeon S.E., Pindyck T., Okada C. i wsp. Cladribine plus rituximab is an effective therapy for newly diagnosed mantle cell lymphoma. *Leukaemia & Lymphoma* 2011; 52: 1488–1494.
- Swerdlow S., Campo E., Harris N. i wsp. (red.). WHO Classification of Tumours of Haematopoietic and Lymphoid Tissues. IARC Press, Lyon 2008.
- Szymczyk M., Walewski J. Chłoniak z komórek płaszczka — współczesne poglądy na diagnostykę i leczenie. *Hematologia* 2010; 4: 330–341.
- Witzens-Harig M., Hess G., Atta J. i wsp. Current treatment of mantle cell lymphoma: results of a national survey and consensus meeting. *Ann. Hematol.* 2012; 91: 1765–1772.
- Witzig T.E., Vose J.M., Luigi Z.P. i wsp. An international phase II trial of single-agent lenalidomide for relapsed or refractory aggressive B-cell non-Hodgkin's lymphoma. *Ann. Oncol.* 2011; 22: 1622–1627.